

Pan'kiv L.

Dragomanov National Pedagogical University (Ukraine, Kyiv)

METHODOLOGICAL APPROACHES OF SENIOR PUPILS' ARTISTIC ORIENTATIONS FORMATION FOR SYSTEM TO OUT-OF-SCHOOL EDUCATION

Паньків Л.І.

к.пед.н., доцент

НПУ імені М.П. Драгоманова (Україна, м. Київ)

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНІХ ОРІЄНТАЦІЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ В СИСТЕМІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

The features of artistic education of senior pupils are considered, methodological approaches of students' artistic orientations formation in the conditions of out-of-school activity are presented.

Key words: *artistic education, artistic orientations, methodology, senior pupils, out-of-school educational activity.*

Розглянуто особливості мистецької освіти старшокласників, визначено методологічні підходи формування художніх орієнтацій учнів в умовах позашкільної діяльності.

Ключові слова: *мистецька освіта, мистецькі орієнтації, методологія, старшокласники, позашкільна навчальна діяльність.*

Сучасний етап розвитку мистецької освіти в Україні характеризується активним пошуком шляхів її модернізації, нових форм і методів навчання молоді, адже «саме мистецтво покликане відтворити цінність буття людини, протистояти руйнаціям технократичного мислення, вузькому підходу до усвідомлення сенсу людського буття з позицій бездушного практицизму і утилітаризму» [1, с. 45]. Мистецька освіта, актуалізуючи цінності культури, орієнтує особистість, що навчається, до відповідності соціальним нормам та ідеалам, визначає вектор особистісного саморозвитку, духовного зростання. Тож особливій уваги потребує мистецьке навчання старшокласників, адже це є вік, коли загострюється проблема самовизначення, активно формується особистість, її внутрішній світ, життєві цінності та ідеали.

Вчені-дослідники, які розробляють різні напрямки сучасної вітчизняної мистецької освіти (В. Бутенко, Л. Масол, Н. Миропольська, Г. Ніколаї, О. Отич, Г. Падалка, О. Рудницька, Г. Сотська, О. Щолокова та інші), одностайно підкреслюють необхідність особистісної спрямованості мистецького навчання та пріоритетність емоційного аспекту пізнання художнього змісту мистецьких творів. Однак, повноцінне сприймання мистецтва регулюється *потребою* реципієнта у спілкуванні з художніми образами, що в свою чергу загострює питання вибіркового ставлення особистості до художньо-естетичних цінностей, усвідомлення власних неповторних переживань емоційного змісту художніх творів, індивідуального оцінювання художніх образів. Це зумовлює важливість ціннісних установок у спілкуванні з мистецтвом, які тісно пов'язані з його різновидами (музика, образотворче мистецтво, хореографія, література, театр та ін.), певними напрямками (жанровими, стильовими тощо). Ціннісні установки забезпечуються *мистецькими орієнтаціями* особистості як усвідомленим вибіркоким ставленням до художніх образів мистецтва, їх переживанням та оцінюванням, що в свою чергу, актуалізує художні потреби, інтереси, ідеали, уподобання. Тож, важливим завданням мистецької освіти є формування мистецьких орієнтацій старшокласників, оскільки цей феномен забезпечує особистісний акт художнього сприймання, пізнання духовних цінностей, визначення їх як певних смислоутворюючих засад життя.

Мета статті полягає у визначенні методологічних підходів формування мистецьких орієнтацій старшокласників в умовах позашкільної навчальної діяльності, оскільки методологія

виступає основою для розробки методів, як системи способів і прийомів пізнавального процесу, зокрема у навчанні мистецтва.

Старший шкільний вік – це складний період, що вважається перехідним етапом між дитинством та дорослістю. В цей час (14–18 років) учень починає розглядати теперішнє з огляду на майбутні перспективи, задумуватись над питаннями пошуку смислу свого життя та шляху власного самовизначення. Старшокласник пізнає навколишній світ та відкриває свою унікальність у ньому. Ущільненням такого світу, а разом з тим і ґрунтом для самотворення особистості старшокласника у великій мірі є мистецтво. Тож, не випадковим є прагнення школярів залучатися до музики, танцю, образотворчого мистецтва, що досить часто призводить до їх участі в неформальних об'єднаннях молодіжної субкультури. Тому, вкрай важливим завданням учителя є забезпечення *зорієнтованості* учнів у безмежному духовному просторі високохудожніх творів, у дивовижному світі художніх образів різних видів мистецтва, що відтворюють багатовіковий естетичний досвід багатьох поколінь, спрямовують учнів осягнення духовної краси і моральної сили людини, до усвідомлення сенсу буття. Спілкування з високим мистецтвом забезпечує молодій людині на високому чуттєвому рівні пізнання та усвідомлення глибини цінностей Людини, її ставлення до навколишнього світу. Тож, пріоритетним напрямком мистецького навчання старшокласників має бути *особистісна спрямованість*, суб'єктивна емоційність аспекту пізнання художнього змісту мистецьких творів. Такий ракурс навчання забезпечує сприйняття мистецтва у розумінні особистісної значущості для індивіда.

Для визначення старшокласником своїх власних мистецьких пріоритетів, перш за все необхідна допомога вчителя у формуванні мистецьких орієнтацій, що створюють змістовну сторону спрямованості особистості до вивчення різноманіття мистецтва, і виражають внутрішню характеристику особистісного ставлення до художніх образів. Саме через мистецькі орієнтації актуалізуються художні та естетичні цінності мистецтва, набуваючи особистісної значущості. Феномен «мистецькі орієнтації» ми розглядаємо як систему установок, що зумовлюється певними цінностями особистості і виражається у здатності до цілісного усвідомлення і переживання мистецтва, готовності до вибіркової оцінної діяльності.

Шкільними програмами відведено вкрай недостатньо годин на мистецьке навчання учнів старших класів. Значно більші можливості для старшокласника у пізнанні безмежного світу мистецтва надають позашкільні навчальні заклади, гуртки, творчі об'єднання, клуби за місцем проживання, клубні заклади, центри дозвілля, школи естетичного виховання, бібліотеки, театри, музеї та інші соціальні інституції. Звісно, позашкільна освіта здійснюється на добровільних засадах, диференційовано, відповідно до індивідуальних можливостей, інтересів, нахилів, здібностей та запитів дітей та молоді. Позашкільна освіта має величезний потенціал для художньо-естетичного розвитку учнів, зокрема для забезпечення їх орієнтацій у мистецтві. Однак, при цьому важливим є визначення методологічних засад формування мистецьких орієнтацій старшокласника, як ключових позицій їх мистецького навчання.

Науково-методологічні дослідження останніх років (Т.Бодрова, А.Козир, О.Отіч, С.Соломаха, О.Щолокова та ін.) все більш зосереджуються на визначенні методологічних підходів мистецького навчання учнів. У контексті формування мистецьких орієнтацій старшокласників в умовах позашкільної освіти доцільно виокремити такі основні *методологічні підходи*: 1) *культурологічний підхід* наповнює мистецьку освіту культурними смислами, орієнтує навчальний процес на широке ознайомлення старшокласників з культурними цінностями мистецтва, спонукає учнів до пізнання різних художніх напрямків та різновидів мистецтва, систематичного збагачення і розширення мистецького досвіду як засобу формування власної особистісної культури. У контексті культурологічного підходу мистецька освіта постає як продукт культури, результат культурно-історичного розвитку людства, а вчителі та учні, не тільки як споживачів, а й як творців культури.

2) *Синергетичний підхід* полягає у забезпеченні цілісності навчального процесу відповідно до трансформації соціокультурного контексту. Він змушує брати до уваги

тяжіння особистості неперервного саморозвитку, враховувати її потужний варіативний евристичний потенціал, що забезпечує художньо-освітній саморух. Підхід акцентує увагу на узгодженість взаємодії частин при створенні структури мистецьких орієнтацій як цілого. Тому, у контексті формування мистецьких орієнтацій особистості розуміється процес її самоорганізації у вивченні мистецтва, що призводить у результаті дії когнітивної, емоційної та діяльнісної підсистем до утворення складніших структур усієї системи означеного феномена.

3) *Аксіологічний підхід* передбачає спрямування мистецької освіти, зокрема процесу формування мистецьких орієнтацій старшокласників - на засвоєння цінностей. Мистецтво залучає людину до естетичних і художніх цінностей, примушує її переживати і усвідомлювати ці цінності лише за умови самовизначення в цих цінностях, «переробки» їх у власній душі. Повнота сприймання та засвоєння художніх та естетичних цінностей мистецтва залежить від контакту з чуттєвою сферою реципієнта. Однак, емоційність переживання художнього образу повною мірою зумовлена особистісним ставленням реципієнта до нього. Звісно, вибірковість ставлень до художніх образів формується на основі досвіду спілкування з художніми творами, орієнтацій у царині мистецтва, поінформованості щодо його різновидів, жанрів і стилів, що є основою формування мистецьких орієнтацій особистості.

4) *Гедоністичний підхід* акцентує роль естетичної насолоди у вивченні мистецтва, що є особливо важливим в умовах позашкільного навчання учнів. Відчуття краси, переживання гармонії, досконалості, усвідомлення прекрасного як духовного піднесення – неодмінні характеристики мистецьких орієнтацій. Поза гедоністичним ставленням процес формування мистецьких орієнтацій неможливий, як і повноцінне сприйняття мистецтва.

5) *Особистісно-орієнтований підхід* сприяє розвитку світоглядних диспозицій індивіда, формуванню власних ціннісних орієнтацій, оскільки дозволяє максимально задіяти структуру життєвих смислів особистості, створює умови для самоорганізації власного внутрішнього світу.

6) *Комунікативний підхід* у формуванні мистецьких орієнтацій, як один з системоутворюючих чинників моделі мистецької освіти загалом, орієнтує на опанування принципами, нормами, способами, уміннями міжкультурної комунікації на засадах суб'єктності та діалогу, толерантності та емпатії, критичного мислення й ціннісної інтерпретації художніх текстів. У зв'язку з цим увага фокусується на взаємозв'язках між суб'єктами художнього спілкування як джерела духовного збагачення, естетичного удосконалення.

7) *Діяльнісний підхід* до формування мистецьких орієнтацій визначає сферу практичної творчої діяльності особистості, реалізації її творчих можливостей.

8) *Компетентнісний підхід* переносить акценти у формуванні мистецьких орієнтацій із засвоєння художньої інформації на формування комплексу компетентностей. Всі результати мистецької освіти мають забезпечити готовність особистості до самостійної художньої діяльності, тобто мистецьку компетентність.

9) *Герменевтичний підхід* (від грецьк. *hermeneutikos* – роз'яснюю), відкриває можливості для формування суб'єктивних суджень про явища, хід подій та їхні закономірності. Розуміння мистецького твору є одним з найважливіших і специфічних процесів у взаємозв'язках людини з мистецтвом. Оскільки осягнення мистецького твору є результатом співвідношення того, що пізнається і того, хто пізнає він завжди зумовлює відмінності в його розумінні та оцінці, що виявляється у відмінностях його інтерпретації.

10) *Феноменологічний підхід* підкреслює, що художній твір переживається людиною більш реально, якщо вона сама шукає смисл художнього твору і цей смисл у нього вкладає, а не отримує його від іншого. Це акцентує суб'єктивний смисл мистецьких орієнтацій. Система феноменологічних редукцій вводить і учня і викладача в специфічну сферу „життя смислу” – трансцендентної свідомості, яка перетворюється в універсальне поле феноменологічних рефлексій, тобто смисл художнього твору

сприймається через своє власне поле свідомості. Інакше художнє явище залишається не пережитим, усвідомленим а лише поіменованим.

Означені методологічні підходи мають важливе значення у формуванні мистецьких орієнтацій учнів старшого шкільного віку, однак потребують конкретизації форм і методів педагогічної роботи означеного напрямку.

Література:

1. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. М.Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.
2. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навчальний посібник / О.П.Рудницька. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.
3. Шевченко Г.П. Духовність та духовна культура особистості / Г.П.Шевченко // Формування духовної культури учнівської молоді засобами мистецтва : [монографія]. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В.Даля, 2006. – С. 3–38.